

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 30 жылдығына арналған «Сейфуллин оқулары – 17: «Қазіргі аграрлық ғылым: цифровизация трансформация» атты халықаралық ғылыми – тәжірибелік конференцияға материалдар = Материалы международной научно – теоретической конференции «Сейфуллинские чтения – 17: «Современная аграрная наука: цифровая трансформация», посвященной 30 – летию Независимости Республики Казахстан.- 2021.- Т.1, Ч.4 - С. 115-117

## **МАШИНАЛЫҚ АУДАРМА ЖҮЙЕЛЕРИ: ПАЙДАЛАНУ САПАСЫ МЕН МҮМКІНДІКТЕРІ**

*Айтимова У.Ж.*

*Жумагалиева А.Ш.*

Тіл туралы ойлансақ, бұл мәдениеттер, адамдар, орындар мен идеялар арасында салынған ең күрделі қабырға. Егер сіз аудиториянызды түсіне алмасаныз және олар сізді түсінбесе, хабарлар аудиториянызben резонанс туғыза алмайды.

Компьютерлік технологиялардың арқасында көптеген ғылыми-зерттеу жобалары бойынша теориялық және практикалық міндеттерді шешуді жеделдете отырып, жұмыстардың үлкен көлемін сапалы және жедел орындауға мүмкіндік туды. Техникалық мәтін шет тіліндегі ақпарат көздерінен аударылған кезде компьютерлік технологияларды тиімді пайдалануға мүмкіндік беретін бірқатар ерекшеліктермен сипатталады. Біріншіден, техникалық мәтіндердің негізгі стилистикалық ерекшелігі – материалды дәл және нақты көрсету. Техникалық мәтіндерде техникалық мәтіннің негізгі принципін — ойдың дәлдігі мен айқындылығын бұзбау үшін тілдің көптеген экспрессивті құралдары қолданылмайды. Техникалық мәтіннің сөздік құрамы тұрғысынан тағы бір ерекшелігі – бұл белгілі бір білім саласына тән арнайы терминологияның қанықтылығы.

И.С. Алексееваның пікірінше, " аударма дегеніміз - тілдің ауыспалы ресурстарына, аударма түріне, аударма міндеттеріне, мәтін түріне және өзінің жеке басының әсеріне байланысты шығармашылық түрде тандайтын аудармашы жүзеге асыратын, бір тілде жасалған мәтінді басқа тілдегі мәтінге айналдыру, қайта кодтау; аударма-бұл жоғарыда сипатталған әрекеттің нәтижесі" [1].

Машиналық аударма-бір тілді екінші тілге жылдам аудару үшін компьютерлік бағдарламаны пайдалану. Бұл оңай шаруа емес. Тілде машиналық аударманы бөлшектеу қызын болатын барлық нюанстар, сұрақтар мен сәйкесіздіктер бар. Көптеген жылдар бойы аударма бағдарламалық

жасақтамасы қол жетпейтін мақсат болып көрінді. Алайда, жаһандық оқиғалар мен бизнес нақты уақыт режимінде сапалы аудармаға деген қажеттілікті тудырады, ал тірі аудармашылар логистикалық немесе қаржылық тұрғыдан әрқашан мүмкін емес.

Машиналық аударма жүйесін бағалау негізінен келесі жеті факторға негізделген: аударма сапасы, қолдану тиімділігі, жұмыс стилі, пайдалану ортасы, жарамдылық және кеңейту, машиналық аударма жүйесінің бағасы мен өнімділігі, сенімділік[2].

Қазақ сөздіктерінде үнемі жаңа терминдер мен сөз тіркестері пайда болады. Сонымен қатар, қазіргі уақытта көптеген мамандар халықаралық сөздерді қазақ тіліне аударуды үйірдеді. Тіпті ең жақсы аударма, әдетте басқа аудармашының немесе осы саланың маманының міндетті түрде редакторлық өндеуін қажет етеді. Қазақ мәтінін аудару кезінде қосымшалардың жоқтығын және кейінгі сөздердің болуын атап өтуге болады.

Ағылшынша сөйлемдегі сөздердің тәртібі қазақ тіліндегі сөйлемдегі сөздердің ретіне қарағанда маңызды. Сөйлем мүшелері арасындағы қарым-қатынастың морфологиялық түрлерінің байланысты қазақ тілі сөз формаларының салыстырмалы ұтқырлығымен ерекшеленеді, сондықтан синтаксистік байланыс түрғысынан ол үлкен өзгергіштікпен ерекшеленеді. Ағылшын тілінде сөздің ішкі жүйесі қазақ тіліндегідей дамымағандықтан, сөйлемдегі элементтердің орналасуы синтаксистік қатынастың ең маңызды құралы болып табылады.

Әлем үлкен, бірақ аударма технологиясы оны сәл кішірейтуге көмектеседі.

Мәтінді жақсы аудару тек шығармашылық қана емес, сонымен бірге көп уақытты қажет ететін жұмыс екенін бәрі біледі. Шығармашылық бөлімге келетін болсақ, алдағы уақытта компьютер мен адам арасындағы бәсекеде «тірі» аудармашы үнемі жеңіске жетеді. Алайда, аударма процесінің еңбеккорлығымен туындаған мәселелерді шешуде машиналық технология жүйелері үлкен көмек бола алады.

Қазіргі көзқарас түрғысынан, машинада да, адам аудармасында да жеке қолданудың сценарийлері мен қызметтері бар. Мысалы, машиналық аударма күніне он миллион аударманы орындаі алады, ал оның жаңа терминологиялық параметрлердің тез қабылдау қабілеті адам аудармашыларына қын. Бұл әсіресе ресми немесе шаблон тілі қолданылатын салаларда тиімді. Аудармашылардың тұлғааралық түсінігі және түсініксіз семантиканы интеграциялауы қысқа мерзімде машиналық аударма үшін оңай мәселе емес[3].

Керемет автоматты аударма әлі қол жетімді емес, біз дәл машиналық аудармада үлкен жетістіктерге жеттік. Басқа тілде сөйлейтін адаммен тиімді қарым-қатынас жасау үшін технологияны пайдалану ғылыми фантастика саласында болмайды. Үндегілік және жылдам аударма мәдени кедергілерді жеңе отырып, ғаламдық іс-шараны, халықаралық іскерлік пен өзара іс-кимылды айтарлықтай жақсарта алады.

Аударманың көмегімен сіз өз хабарламаңызды тіліне қарамастан, оны тындауы керек кез-келген адамға жеткізе аласыз. Бұл сіздің әрекеттеріңізді, идеяларыңыз береншегінде жаңалықтарыңызды тындауға мүмкіндік береді.

### Әдебиеттер тізімі:

1. Алексеева И.С. Введение перевод в введение: учеб. пособие для студ. филол. и лингв., фак. высщ. учеб. заведений. - СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Издательский центр «Академия», 2004. -352с.
2. Kruger H. Training editors in universities: Considerations, challenges and strategies. In Kearns J(ed. ). Translator and Interpreter Training: IssuesMethods and Debates. London: Continuum International Publishing Group, 2008.39 -65
3. Wray, Alison. Formulaic language: Pushing the boundaries[M]. Oxford: Oxford University Press, 2008: 8.